

Muhafazakâr Düşünce Ekseninde İnsan ve Toplum

Kamil ŞAHİN*

Geliş Tarihi (Received: 20.09.2017 – Kabul Tarihi (Accepted): 10.12.2017

Öz

Siyasal ideolojiler genellikle dünyayı belirli çerçeveler, kalıplarda değerlendirme biçimi olarak değerlendirilmektedirler. Bu bakış açısına göre her siyasal ideolojinin insan, devlet, toplum ve diğer hususlarda bir takım genel kabulleri bulunmakta ve bu kabuller doğrultusunda insana, devlete ve sosyal düzene dair açıklamalar yapılmaktadır. Bu nokta da muhafazakarlık diğer siyasal ideolojiler gibi bir ideoloji olarak görülmemektedir. Muhafazakarlık teorisyenleri tarafından muhafazakarlık bir tutum yahut mizaç olarak değerlendirilmektedir. Muhafazakâr düşünce, tarihsel kökleri çok gerilere kadar götürülse de modern anlamda Aydınlanma döneminin rasyonel toplum inşası projelerine karşı toplumlumun sahip olduğu geleneklerin ve değerlerin korunması çerçevesinde gelişmiştir. Muhafazakâr düşüncenin karakterinin belirlenmesinde Edmund Burke'ün Fransız Devrimi'ne yönelttiği eleştiriler önemli bir rol oynamıştır. Toplumsal değerlerin korunması temelinde oluşan muhafazakâr düşünce, toplumda gerçekleştirilecek her türlü devrim niteliğine sahip şiddetli değişimlere karşı çıkmış ve toplumun çağın koşullarına uyum sağlamasında evrimci değişimi savunmuştur. Böylece muhafazakâr düşüncenin niteliği, içinde geliştiği toplumun yapısına göre farklılık göstermektedir. Toplumsal yapı bağlamında farklılıklar muhafazakâr düşünce bağlamında insana ve topluma bakış açısını da toplumdaki topluma değiştirecektir.

Anahtar Kelimeler: Muhafazakarlık, Düzen, Değişim, Toplumsal Süreklilik, Toplum.

---

* Yrd. Doç. Dr. Kırıkkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, sahinkamil@kku.edu.tr

Human And Society In The Context Of Conservative Thought

Abstract

Political ideologies are generally considered as a form of evaluation of the world in certain frames and patterns. From this point of view, every political ideology has a general set of assumptions about people, state, society and other issues, and explanations about human, state and social organization are made in line with these assumptions. At this point, conservatism is not seen as an ideology like other political ideologies. Conservatism is considered as an attitude or temperament by conservative theorists. Although its historical roots have been taken to very old-time, in the modern sense, conservative thought has evolved within the framework of the protection of traditions and values that society has against the projects of rational society construction in the Enlightenment period. Edmund Burke's criticism of the French Revolution played an important role in defining the character of the conservative thinker. Conservative thought on the basis of the protection of social values has opposed the violent changes that have every kind of revolution to be realized in the society and advocated evolutionist change in harmony with the conditions of the society. Thus the nature of conservative thinking differs according to the structure of the society in which it develops. Differences in the context of social structure will change the view of human beings and society in the context of conservative thinking.

Keywords: Conservatism, Order, Change, Social Continuity, Society.

Giriş

Toplum içerisinde sürekli olarak değişen ve gelişen, dinamik bir yapıdır. Toplumsal değişme bazı zamanlarda oldukça yavaş bir biçimde gerçekleşirken, sanayi devriminde olduğu gibi bazı zamanlarda oldukça hızlı bir şekilde gerçekleşebilmektedir. Fakat hızlı ve kökten değişimler, toplumlarda birtakım bunalımların, sosyal problemlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Elbette toplumsal problemlere, bunalımlara birtakım çözüm önerileri de getirilmektedir ki bu noktada da genel olarak bunalımların yeni kuramların ortaya çıkması için gerekli bir önkoşul olduğu düşüncesi ortaya çıkmaktadır (Kuhn, 2005:167). Aydınlanma düşüncesinin ürettiği ideolojiler, düşünce akımları genel olarak düzenli ve ahenkle işleyen toplum tasavvurları özelliğini göstermektedir. Sanayileşme sürecinin toplumda meydana getirdiği büyük değişim ve bu değişimin bir eklentisi olan toplumsal sorunlar sosyoloji biliminin doğmasına neden olmuştur. Liberalizm, sosyalizm, özgürlük ve eşitlik düşünceleri, muhafazakârlık gibi düşünce akımları sanayileşme sürecinin toplumda yol açtığı sancıların bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Mevcut toplumsal yapının yeni gelişmelere uyum sağlayamaz hale gelmesi, uyumlu toplumsal yapı modelleri üzerinde düşünülmesine, yeni arayışlara neden olmuştur.

Tasavvur edilen yeni toplum modelleri, genellikle eski toplumsal yapının tüm kurumlarının artık bir işlevi olmadığı ve hepsinin yerine yeni kurumların geçmesi gerektiği fikrinde temellenmektedir. Toplumun dönüştürülmesine ve dolayısıyla tüm kurumları ile yenilenmesi fikrine karşı, eski toplumsal kurumların köklü bir tarihsel birikime sahip olması nedeniyle toplumsal sorunların çözümlenmesinde ve toplumun bir arada tutulmasında bu kurumlara ihtiyaç olduğunu savunanlar da bulunmaktadır. Bu sav, karşımıza aydınlanma düşüncesinin bir ürünü olarak, aydınlanma düşüncesine karşı reaksiyoner bir tutum olan “muhafazakâr” düşünceyi çıkarmaktadır.

Öte yandan her siyasal düşüncenin temelleri Aydınlanma düşüncesi öncesine dayandırılabilirdiği gibi muhafazakâr düşüncenin temelleri de Aydınlanma düşüncesi öncesine dayandırılabilir. Çaha, muhafazakâr düşüncenin Aristo'ya ve Roma devri düşünürlerinden Cicero'ya kadar uzanabilecek bir tarihsel arka planı olduğunu belirtmektedir (2008:133). Cicero geleneksel muhafazakâr anlayışın önemle üzerinde durduğu, devletin devamı, toplumsal sınıflar ve aristokratik vesayetçilik, geleneklere saygı ve tarihsel deneyimlere bağlılık (Çelik, 2004:216) gibi görüşleri ile kendi zamanında, günümüzdeki anlamıyla muhafazakâr bir tavır sergilemiştir. Fakat modern anlamıyla muhafazakârlık, Fransız Devrimine karşı bir düşünce olarak Edmund Burke'ün “*Reflections on*

the Revolution in France” adlı eseri kaynak alınarak, siyaset felsefesinin bir konusu haline gelmiştir. Burke bu eserinde genel olarak Fransa’da gerçekleşmekte olan devrimin toplumsal yapı için ne kadar kötü sonuçlarının olacağını ve gerçekleşen bu radikal değişikliklerin sadece Fransa ile sınırlı kalmayacağını tüm Avrupa’ya yayılma ve istikrarsızlığa, kaosa sürüklenme riskinin olduğunu belirterek toplumsal değişmelerin tarih, gelenekler ve değerler göz önüne alınarak yapılması gerektiğini bu noktada da İngiltere’nin örnek alınabileceğini ifade etmektedir.

1. Kavramsal Olarak Muhafazakarlık

Korumak muhafaza etmek anlamına gelen Latince “conservare”, İngilizce “preserve” terimlerinin dilimizdeki karşılığı olan muhafazakarlık, siyasal bir prensip biçimiyle 19. yüzyılda Batı Avrupa’da kullanılmaya başlanmıştır (Marshall, 1999:111). Muhafazakârlık terim olarak bildik anlamda bir ideoloji olmamakla birlikte, Aydınlanma düşüncesiyle ortaya çıkan ideolojilerin teorilerini reddeden bir teori olma durumundadır (Vincent, 2006:129). Bu paradoksal ideolojik konumuyla muhafazakârlık diğer ideolojiler gibi mükemmel toplum tasavvurunda bulunmayarak, rasyonel ve radikal düzenlemelere karşı çıkmaktadır.

Muhafazakarlık aydınlanma düşüncesinin, devrimci akli merkeze alması yoluyla geleneği söküp atmasına karşı, geleneğin evrimci yolla rasyonel olarak savunulması, fakat çoğu zaman sadece doğal olan ile realite arasındaki örtüşmeye dikkati çeken davranışsal bir tutum ortaklığı olarak belirlenmektedir (Popper, 2000:81). Bu belirlenim muhafazakarlığın bir ideoloji olmaktan çok tutum olma özelliğini ön plana çıkartmaktadır.

Bir mizaç olarak muhafazakarlık ya da muhafazakâr olmak belli bir biçimde düşünme ve davranma eğiliminde olmayı ve belli türden sosyal şartları diğerlerine tercih etme eğiliminde olmayı ihtiva etmektedir (Oakeshott 2004:55). Belli tür şartlar, durumlar ya da davranışlardan kastedilen ise insanın aşına olduğu şeyi yapmayı tercih etmesi, yeni olanı bilinmeyeni denemeyi tercih etmekten kaçınmasıdır.

Fakat muhafazakarlık tamamen değişime karşı bir duruş da değildir. Muhafazakârlık, “bilinçli gelenekçilik” olarak değerlendirildiğinde, kaybedilen geleneklere karşın elde kalan geleneklerin korunması yolunda muhafazakârlar, değişimi evrimsel olarak desteklemektedirler ve böylece muhafazakârlık, belirli ve değişmez bir prensipler sistemi olma özelliği taşımamaktadır (Kirk, 2005a:140). Bilinçli gelenekçilik böylece hızlı ve radikal değişimlere

karşı rasyonel bir tavır alış biçimi olarak değişmeyi kabul eden fakat değişimin hızını kontrol altında tutmayı amaçlayan bir yapıya sahip görünmektedir.

Muhafazakâr politik yaklaşım liberalizm, sosyalizm ve faşizm gibi büyük modern ideolojilerin izlediği evrensel yolu takip etmez. O, değişim için içgüdüsel bir hoşlanma, düşünceye karşı ek bir uyarı ve insanların büyük bir çoğunluğunun tamamen özgür olabileceği gibi düşüncelerin karşısına insanlık tarihinin bir deneyimler birikimi olarak çıkmıştır. Muhafazakârlıkta değişmeyen gelenekler, ritüeller, ahlak ve kurumlar nesilden nesile aktarılır (Crowther, 1992:108). Böylece değişim nesillere yayılarak süreç içerisinde gerçekleşirken temel toplumsal yapıların değişim süreci içinde değişimi kontrol etme ve yönlendirme gücü, değişimin toplum açısından oluşturabileceği olumsuz sonuçları bertaraf etme olanağı sağlamaktadır.

2. Muhafazakâr Düşüncede İnsan ve Toplum

Muhafazakârlığın birey anlayışının referans kaynağı, Hıristiyan doktrininde yer alan ilk günah ve insanın mükemmel olmayan bir varlık olarak dünyaya gelmesi anlayışıdır (Akkaş, 2004:112). Muhafazakâr felsefenin temelinde, insanın mükemmel olmayan bir varlık olarak görülmesi yer almaktadır. Muhafazakarlığın eksik bir varlık olarak gördüğü insan, güvenlik arayan ve ait olma duygularına sahip varlıklar olarak kavramlaştırılmaktadır (Yılmaz, 2003:94). Bireyin aidiyet arzusunun ve güvenlik arayışının neticesi olarak bir toplum içinde yaşama zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Toplum içinde yaşama zorunluluğu bireyin pek çok arzu, istek ve ihtiyaçlarını tek başına karşılayamamasından kaynaklanmaktadır. Toplum içinde yaşama zorunluluğu insanı muhafazakâr teorinin ifade ettiği biçimiyle eksik ve mükemmel olmayan bir varlık durumuna getirmektedir. Bu yüzden insan topluma ve düzen içinde yaşamak zorundadır.

Toplumsal hayat birey için bir zorunluluk olduğunda bu hayatın bireyin davranışlarını belirlemesi, bir takım kurallara uymak zorunda bırakması otoriteye boyun eğmeyi öğrenmesi ve dolayısıyla toplumun birey için belirlediği hayatı ve anlamlar dünyası içindeki değerleri yaşaması ve düzenli ve istikrarlı bir hayat için toplumsal değerleri yaşatması kaçınılmazdır.

Burke'e göre insan, yaşadığı tarihsel, kültürel ve sosyolojik şartlardan bağımsız, evrensel bir varlık olarak kabul edilemez. Bu itibarla genel olarak insan, rasyonel davranışlar sergilese de her yerde ve her şartta aynı tür davranışları sergilemez. Bu bağlamda insan, tarihten gelen ve toplumsal yapıdan aldığı karakteristik özellikler çerçevesinde duyuş ve düşüncülerle davranışlar sergiler. Burke'e göre insan, tarihinden ve toplumdan bağımsız olarak

düşünülemez. O, insanı; tarihin, kültürün, inançların, toplumsal şartların, alışkanlıkların ve geleneklerin şekillendirdiğini savunmaktadır. Burke'e göre insanın gerçek doğası, insanın doğal yapısıyla ilgili değildir. İnsanın doğal yapısı, içinde yaşadığı toplumun şartlarıyla ilgilidir. İnsanın gerçek doğasını içinde yaşadığı ve onu çepeçevre kuşatan toplumsal ve kültürel koşullar oluşturmaktadır (Çaha, 2008:139-140).

Muhafazakârlık bireysel olarak insanı, devralmış olduğu tarihsel mirasın ve içinde yaşadığı toplumsal değerlerin oluşturduğu ahlaki bir varlık olarak görmektedir. Stankiewitz'e göre muhafazakârlığın temel ontolojik varlık olarak kabul ettiği 'ben', bireyin maddi ve psikolojik boyutlarının ötesinde metafizik bir boyutunun da varlığını onamaktadır. Burke'e göre de insan, fiziksel ve ahlaki iki parçadan oluşan bir bütündür. Ona göre insanın doğal durumu, toplum içinde yaşamak ve medeniyete doğru yavaş yavaş ilerlemek şeklinde tasvir edilmektedir. Bu nedenle insan aklının sınırlılığı ve insanın mükemmel olmayan bir varlık oluşu, insanın bir toplum içerisinde yaşamasını gerektirmektedir (Özipek, 2004:71-72). Bu bakış açısına göre insan mükemmel olmayan yapısı nedeniyle ihtiyaçlarını karşılamak için toplum halinde yaşamalı ve toplumsal kurallara yine yaşamını idame ettirmek için uymalıdır.

Muhafazakâr düşünceye göre toplum; birey, aile ve sivil kuruluşların işbölümü, hiyerarşi ve karşılıklı bağımlılık ilişkilerinden ortaya çıkan bir bütündür (Akkaş, 2004:115). Toplumu oluşturan bu kurumlar bütünü, insanın tüm ihtiyaçlarının karşılanabileceği, insanın yaşaması için gerekli olan doğal çevreyi teşkil etmektedir. Muhafazakâr bakış açısı insana, toplum dışında herhangi bir anlam yüklememekte ve insanın toplum içerisinde anlamlı, değerli bir varlık olabileceğini savunmaktadır. Böylece insan, sosyo-tarihsel bir durum içerisinde kendini tanımlamaktadır (Berger ve Luckmann, 2008:259).

Hayek de liberal anlayış çerçevesinde, özgürlük ve eşitliklere vurgu yapmasına rağmen bireyi, toplumsal bir süreç tarafından düzeltilmesi gereken irrasyonel ve yanılığa düşebilen bir varlık olarak görmektedir (Burns, 1984:298). Bireyselliğin gelişmesinin temelinde, anlık doyumlardan, ruhsal ve maddi varlığın zenginleşmesi ve güvenlik adına yapılmış fedakârlıklar bulunmaktadır. Anlık doyumların ve güvenlik arayışının gerçekleşmeyeceği görüldüğünde, anlık hazlardan vazgeçmek için ortada bir neden kalmaz. Bu yüzden, kitlelerde bireysellik, seçkin denilen kesime oranla çok daha cılız ve dolayısıyla çok daha temelsiz bir şekilde bulunmaktadır. Bu duruma karşıt olarak, seçkinlerin başlıca uğraşısı, her zaman iktidarı ele geçirmek ve iktidarı ellerinde tutmak olmuştur. Toplumsal iktidarı ele geçirmenin yegâne yolu, nesnelere üzerinde iktidar kurmaktır. İnsanın nesnelere, eşya üzerinde iktidar kurma isteği ne

kadar yoğun olursa, eşyanın onun üzerindeki tahakkümü de o kadar ağır olacak ve insan da gerçek bireysel özelliklerinden o kadar uzaklaşacaktır (Horkheimer, 2005:146). Böylece insan içinden çıkamadığı bir duruma düşecek ve muhafazakâr düşünce açısından insanın bu durumdaki rehberi, toplumsal ve tarihsel deneyimleri ve bunların yanında inançları olacaktır.

Muhafazakâr bir birey, tecrübesinin bilincinde bir insan olarak kendinin sadece şimdikiye ait olmadığını, varlığının bireysel doğumuyla başlamadığını düşünür. Muhafazakâr insan, şu anda sahip olduğu karmaşık medeniyetin sağladığı tüm imkânların geçmiş nesillerin acıları ve fedakârlıklarının birer ürünü olduğunu düşünür. Sahip olduklarının korunması veya her şeyin iyi gitmesi için muhafazakâr bireye göre, toplumu oluşturan erkek ve kadınların gelenekler çerçevesinde çalışarak kötülük ve tembelliliğe karşı durmaları gerekmektedir. Muhafazakâr insan genel olarak ahlakı ve sosyal sürekliliği savunmaktadır. Muhafazakârlara göre insan, ahlaki ve sosyal değerlerin savunulması, canlı tutulmasıyla insan olarak kalabilir (Kirk, 2005b:16)

İyi bir birey muhafazakârlara göre, öncelikle ailesine, akabinde diğer toplumsal kurumlara ve devlete karşı görev ve sorumluluklarını yerine getiren, evrensel aklın ortaya çıkardığı rasyonel toplumu benimsemeyen bireydir. Muhafazakârlık iyiliğin toplumda deneme yanılma yoluyla olmayacağını, toplumsal düzen ve iyiliğin, iyiliği kutsanarak kanıtlanmış gelenek ve kurumlara sahip bir toplumda olacağını savunmaktadır (Akkaş, 2004:67). Muhafazakâr görüşe göre insanlar, zaten tabiatları gereği muhafazakârdır ve bunun nedeni ise tabiatları gereği yenilikten korku duymaları, yenilikten çekinmeleridir (Duverger, 1964:134). Böylece insan sonunu bilmediği ya da ön göremediği herhangi bir eylemi yapmaktan sürekli olarak kaçınan, bilişsel çelişki durumundan uzak durmaya çalışan bir varlık olarak düşünülmektedir. Elbette bu psikolojik durum insanın belli davranışlarını açıklamaya yeterli olabilirken diğer pek çok eylemi açıklamada yeterli görülmez.

3. Muhafazakârlık Açısından Toplumsal Düzen, Süreklilik ve Değişim

Toplumsal düzenin işleyişi açısından muhafazakâr düşüncenin en önemli referanslarına Burke'ün görüşlerinden ulaşılabilmektedir. Burke'e göre insan dünyasının işleyişi, kolayca, rasyonel olarak kavranamaz ve kendinden emin çıkarıma ya da toptan dönüşüme imkân vermeyecek kadar karmaşık, dolambaçlı ve esrarengizdir. Toplumu, toplumsal yaşamı ayakta tutan şey ise insanların rasyonel faaliyetleri yanında, aklın kavramakta aciz kalabileceği ve onlarsız toplumsal yaşamın çökebileceği duygu, alışkanlık, duygusal bağlılıklar, uzlaşımlar ve geleneklerdir. Toplumsal düzene yönelik olarak gelişen tahammülsüz ve saldırgan bir akılcılık,

toplumdaki kötöleri ortadan kaldırmaya yöneldiğinde iyileri de ortadan kaldıracağı için yıkıcı bir özellik gösterebilir. (Miller vd., 1994:96-97). Geleneklerin korunması gereken hassas yapılar olarak belirleyen muhafazakar düşünce açısından toplumsal düzen, düzeni tesis ettiği düşünölen her türlü değerin korunması gerekliliğini savunarak rasyonalitenin bu değere yapabileceği etkiler hususunda endişeli bir tavır sergilemektedir.

Burke, muhafazakâr toplumda her kuşağın kendisini, tam bir bilge gibi değil de sadece geçici bir uygulayıcı ve anayasa içinde bir yaşam kiracısı olarak düşündüğünü belirtmektedir. Ona göre muhafazakâr toplumda insanlar, toplumun özgün dokusunu kendi keyifleri için bozma hakkına sahip olmadıklarına inanmaktadırlar ve kendilerinden sonra gelecek nesilleri düşünerek hareket ederler. Böylece muhafazakâr toplumda insanlar, arkalarında kendilerinden sonra gelecek olanlara bir yerleşke yerine bir yıkıntı bırakma riskini üzerlerine alma hakkını kendilerinde görmemektedirler. Burke, insanın içinde bulunduğ u bu durumun hem doğal hem de faydalı bir durum olduğunu düşünür. Ona göre, eğer insan doğası bu şekilde teşekköl etmemiş olsaydı, insanları geçmişe bağlayan ve bir toplum haline getiren değlerle tüm bağlar kopar, toplumsal süreklilik tehlikeye girer ve toplumsal düzen bozulur ve hatta ilerlemeyi tek başına olanaklı kılan süreklilikte bozulurdu. Burke, toplumsal bağların kopması durumunda insanların, “mevsimlik yaz sinekleri” gibi geriye hiçbir bilgi kırıntısı bırakmadan ve geçmişlerini bilmeden yaşayıp öleceklerini dile getirerek, toplumsal düzene, geleneğe ve sürekliliğe vurgu yapmaktadır (Monk, 2004:334). Geleneklerin yol göstericiliği muhafazakâr düşünce açısından aklın yol göstericiliğinden böylece daha önemli hale gelmiş durumdadır. Muhafazakâr düşüncenin temel kabulleri olan insanın sınırlı ve eksik bir varlık olması akla güven noktasında da kendini göstererek, geleneklerin vb. toplumsal değ örüntülerinin yol göstericiliği olmaksızın bireyin yolunu bulamayacağı savunusu kuvvetlendirilmekte, bireysel akıl ötelenmektedir.

Aydınlanma düşüncesinin açıklanmasında Voltaire’in düşüncelerini yorumlayan Çiğdem, bütünüyle ateist ve toplumsal kurumların birbirinden uzaklaştığı, ailenin herhangi bir fonksiyon üretmediği bir toplumun, ancak bütün üyelerinin birer “filozof” olması durumunda ayakta kalabileceğini, bunun dışında sınırlamalardan ve geleneklerin yol göstericiliğinde yoksun toplumun felaketlerle karşılaşacağını belirtmektedir (2006:51). Din ve geleneklerin oluşturmuş olduğu kurallar manzumesi toplumsal düzenin tesisi için toplumu oluşturan her bir bireyin birer filozof olması durumunu gerektirmez. Böylece toplum mükemmel olmayan insanların oluşturduğu din ve geleneklerin yol göstericiliği ile mükemmel hale gelen bir yapı olarak nitelendirilir.

Comte, kuşkusuz muhafazakâr bir düşünür olmamakla birlikte Aydınlanmada muhafazakârlarla aynı bunalımı görmüş ve yeni bir düşünsel tinsel ilkeler bütünü, pozitivizmi savunmuştur (Nisbet, 1997:119-120). Metafizik bir etken olmaksızın insan aklı ile oluşturulmuş ilkelerin etkili olabilmesi için bu ilkelerin metafizik bir kisveye bürünmesi gerektiğinin farkında olan Comte, toplumsal yapıda en küçük birimin, muhafazakâr görüş paralelinde birey olamayacağını savunarak aileyi temel toplumsal birim olarak belirlemektedir.

Toplumsal düzen, kurumların birbirlerine işlevsel olarak sıkı sıkıya bağlı olması, toplumla devletin aynı amaca yönelmesi ve birbirini tamamlayıcı tarzda bir ilişki içinde bulunmasıyla tesis edilebilir. Toplumsal yapıdaki yenilikler, toplumun bünyesine zarar verici nitelikte ve hızda olmamalıdır. Toplumsal düzenin temeli olan akrabalık, aile, komşuluk, din, gelenek ve görenekler, toplumsal düzeni ayakta tutan ve sürekliliğini sağlayan dinamo işlevi görmektedirler (Çaha, 2001:108) ve bu bakımdan değişimlerden, yeniliklerden etkilenmemeleri, bozulmamaları hayati bir öneme sahiptir.

Toplumsal kurumlar, bir kere oluşturulduktan sonra süreklilik kazanma eğilimi sergilemektedirler. Fakat toplumsal düzen ve ilerleme açısından çeşitli tarihsel etkenlerle kurumsallaşmış eylemlerin kapsamı daralabilir veya toplumun bazı alanlarında işlevsizleşmiş olan kurumsal yapı veya eylemler, toplumsal yaşamdan tamamen çıkartılabilir (Berger ve Luckmann, 2008:119). Toplumsal kurumların bu prensiple değişmesi, muhafazakâr düşüncenin, toplumun korunması ve istikrarlı bir biçimde geliştirilmesi ve devamlılığının sağlanması ilkesiyle örtüşmektedir.

İnsan yaşamı için istikrar ve tahmin edilebilirliğin teminatı olan düzen, belirsiz bir dünyada güvenliği sağlamaktadır. İstikrar ve tahmin edilebilirlik, insanların özgür bireyler olarak tercihlerde bulunabilmesi imkânını sunar. Var olan düzende köklü, hızlı ve de radikal değişiklikler ise belirsizlik meydana getirir ki bu belirsizlik durumu, toplumsal yaşam içerisinde bireyin sapma davranışları sergilemesine sebebiyet verir (Heywood, 2007:92). Bu nedenle düzen, her toplumda ortak değer olarak kabul edilmektedir. Düzenin karşıtı olan düzensizlik terimi olumsuz bir görüntü sunmakta, aynı şekilde özgürlüğün karşıtı olan baskı ve eşitliğin karşıtı olan eşitsizlik de olumsuz olarak nitelendirilmektedir (Bobbio, 1999:119). Olumsuz olarak nitelendirilen eşitsizlik ve baskı gibi unsurların düzensizliğin bir sonucu olduğu ve düzenin tesis edilmesi ile bunların büyük oranda ortadan kaldırılabileceği düşünülebilir. Fakat buradaki problem kurulmuş bir düzen içinde de eşitsizliklerin olabileceği yönündedir. Bu noktada muhafazakâr düşüncede toplum doğal şartlar tarafından biçimlendirilen bir yapı olarak

ele alınmakta ve doğada ki varlıklar arasında eşitsizlikmiş gibi görülen birtakım durumların doğanın dengesini sağladığı gibi toplumda da eşitsizlikmiş gibi görülen durumların toplumsal düzeni, varoluşu sağladığı düşünülmektedir.

Muhafazakârlara göre her toplum veya kültür, neyin doğru neyin yanlış olduğunu gösteren kendi içsel parametrelerine sahiptir (Dahl, 1997:134). Bu parametreler toplumdan topluma farklılık göstermekle birlikte bir toplumda doğru olarak ifade edilen bir durum ya da davranış başka bir toplumda yanlış ya da kötü olarak nitelendirilebilir. Fakat toplumu ayakta tutan şey başka toplulukların bir topluluk için yapmış olduğu değerlendirmeler değil toplumun kendi değerlerine sahip çıkmasıdır.

Muhafazakâr anlayış içerisindeki istikrar ve düzen anlayışına yapılan vurgu, toplumun kesinlikle değişmemesi yönünde değildir. Bu bağlamda toplumsal “istikrar, mutlaka bir siyasal sistemin hiçbir unsurunun değişmemesi anlamına gelmez”. Muhafazakâr anlayışa göre istikrar, toplumun temel siyasal değerleri, toplumun tarihi ve gelenekleri ile oluşmuş, kültür ve toplumda var olan, siyasetin temel kurumsal veya anayasal yapısı gibi toplumsal yapının temelinde yatan ana unsurlarda, sürekliliği ve değişmezliği ifade etmektedir (Çetin, 2004:93).

Günümüz toplumsal yapısında yaşanan kargaşaya ve şaşkınlığa, tarih ile günümüz arasındaki kopuşun neden olduğunu belirten Gasset'e göre geleneklerin modern hayatta hiç önemi ve anlamı kalmamıştır ve geleneklerin yardımı olmaksızın karşılaştığımız problemlerin üstesinden kendi kendimize gelmek zorundayız (1996:47). Gasset, Avrupa'nın sanayileşme ve modernleşme sürecinde geleneksel değerlerinden uzaklaşarak hızlı ve köklü sosyal değişimler yaşamasından dolayı, insanın gölgesi olarak nitelediği, gelenek ve inançlarını kaybettiğini ve bu yüzden insanların kendilerini toplum içerisinde yalnız hissettiklerini dile getirmektedir.

Muhafazakâr düşünce modern insanı geleneklerinden kopmuş olması sebebiyle mekanik bir yapıda, topluma ve kendine yabancılaşmış olarak nitelendirir. Özellikle modern çalışma ilişkileri bireyi iş yerinde mekanik bir hale getirirken iş dışındaki sosyal ilişkilerinde de aşırı rasyonel tutumlar takınmak zorunda olduğu için yalnız ve yabancılaşmış durumdadır.

Modern sanayi toplumunun aldığı biçim daha önceki toplumsal yapıya göre ilerleme olarak nitelendirilse de muhafazakâr düşünürlere göre toplumsal ilerleme, toplumda var olan iyi ve işlevsel değerlerin tehlikeye atılması değil, toplumsal yaşama kök salmış değerlerin geliştirilmesi ile mümkün olur. Muhafazakâr düşünce hayali bir gerçek için mevcut durumun feda edilmesini büyük bir yanlış olarak niteler. Toplumsal süreklilik ve devamlılık açısından

kendi yapısı ve sistemi içerisinde toplumsal yaşamın gidişatına müdahale edilmemelidir. Değişme veya ilerleme adına atılan her adımın sonucu izlenerek değişimin temkinli ve kademeler halinde olması gerekmektedir. Bu tedrici değişim sayesinde toplumsal sistemin parçalarındaki uyum atılan her adımda izlenmekte ve böylece toplum herhangi bir tehlikeye atılmamaktadır (Miller vd., 1994:98). Toplumsal değişme muhafazakâr düşünce açısından asla kontrolsüz bir biçimde gerçekleşmemelidir. Toplumsal kurumlar zaman geçtikçe işlevsel bakımdan yerine getirmesi gereken işlevleri tam olarak yerine getiremeyebilir. Bu durum o kurumların tamamen ortadan kaldırılması biçiminde radikal değişiklikleri gerektirmez. Muhafazakâr düşünceye göre bu yapıların yavaş yavaş düzeltilmesi zamanın şartlarına uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Aslında süreç içine yayılmış değişim vurgusunun temelinde, hızlı sosyal değişmelerin toplumda meydana getirebileceği kaos durumlarının oluşmasını engellemeye çalışılmaktadır. Çünkü muhafazakâr düşünce için asıl önemli olan şey düzenin korunması ve devamlılığının sağlanmasıdır.

Değişim bağlamında durum değerlendirildiğinde Burke'ün değişim ve reform kavramlarını birbirlerinden ayırdığını görmemiz mümkündür. Değişim genel anlamda, kurumların özünü değiştirmektedir. Böylece bir kurumda geçici olarak bulunan bir kötülük, kaldırılmaya çalışılırken, o kurumun özünde bulunan iyi unsur da kaldırılır. Değişim bir yenilik olmakla birlikte, değişimin başlangıçta tespit edilen ilkelere bağlı kalıp kalmayacağı ya da hedeflenen sonuçlara ulaşım ulaşamayacağı önceden bilinemez. Reform ise, kurumun özünde bir değişim anlamına gelmemekle birlikte, sadece şikâyet konusu olan belli bir soruna yönelik olarak o sorunun ortadan kaldırılması amacıyla uygulanır. Sorun giderildiğinde, her şey yeniden düzene girer, eğer başarısız olursa, hiç olmazsa kurumun özüne dokunulmamış olur ve kurum eski yerinde bulunmaya devam eder (Burke, 2005:22). Böylece yaşanan aksaklığın giderilmesi uğruna toplumsal kurumlar tamamen feda edilmez ve toplumsal işlevlerine devam ederler.

Muhafazakâr düşünceye göre değişimin ruhunda, dinin, geleneğin, tecrübenin ve diğer bireysel insanı aşan değerlerin etkisi olmaz ise değişim bir gelişme sağlayamaz. Muhafazakârlar bu değerlerden yoksun devrimci değişime karşı dururlar (Özipek, 2004:99). Öte yandan Hirschman, genellikle değişimlerin bahsedilen değerleri taşımadığı durumlarda, değişimin yüzeysel, yapay ve dolayısıyla hayali olacağını da öne sürmektedir (1994:55-56).

Muhafazakâr düşünceye göre toplumsal değişmelerin hızlı ve ani olması toplumların çözülmesine yol açmaktadır. Tarihsel bir perspektiften bakıldığında medeniyetler, çözülme yolunda altı tarihsel aşamadan geçmektedirler. İlk olarak, siyaset açısından aşırı

merkeziyetçilik; Babil, Persepolis, Roma, aşırı merkezileşmeye güzel örneklerdir. İkinci olarak, insanlara fazlaca vergi yükünün getirilmesidir. Aşırı vergi yükü, hükümetin ticari, endüstriyel ve sosyal hayata karışma aracı haline gelir ve böylece aşırı vergiler, çöküşün bir işareti, felaketin başlangıcı anlamındadır. Üçüncü olarak, siyasal sistemin aşırı ve dengesiz olarak büyümesidir. Dengesiz ve aşırı bir biçimde büyümüş olan siyasal mekanizma içerisinde iktidara sahip olanlar, aslında ellerinde fazlaca bir güç bulundurmazlar ve yönetim çok yavaş ve hantal bir biçimde işler. Dördüncü olarak, nitelik sahibi olmayan insanların toplumsal katmanlarda yükselmesi ve belirli mevkileri işgal etmesi durumudur. Beşinci olarak, toplumda harcamaların haddinden fazla olması ve israfın artması durumudur. Bu haddinden fazla harcama bireysel bazda olabildiği gibi en kötü ve tehlikeli olanı kamusal bazda olmaktadır. Kamusal harcamaların haddinden fazla olması, gelecek nesillerin omuzlarına büyük miktarlarda borç yüklemekte ve bu borç yükü altında toplumsal devamlılığın sağlanması tehlikeye girmektedir. Son olarak, salt çıkar ve menfaat ekseninde hareket etmek suretiyle şimdinin hep ön planda tutulması ve geleceğin sadece bir son olarak görülmesidir. Aşırı bireycilik toplumsal sürekliliğin sonunu getirmektedir (Kirk, 2005b:25). Toplumsal değişim aşamalarının her bir aşaması mevcut geleneklerin etkisinin azaltılması ve tarihsel devamlılığın durdurulması bağlamında ortaya çıkan değişimler olarak değerlendirilebilir. Değişimlerin hızı ise değişim yaşayan toplumsal ve siyasal yapıların çöküşüne yol açmaktadır. Tarihsel olarak verilen örnekler modern dönemde ortaya çıkan değişimler içinde yol gösterici olabilir.

Modern dönemin hızlı değişim sürecinde geleneğin ağırlığı oldukça azalmış, insanlar geçmiş veya gelecekte ziyade yaşadıkları an'a daha fazla ağırlık vermeye başlamışlardır (Shils, 2003:109). Artık insan, kendisini her şeyin hakimi olarak görmekte fakat aslında kendinin hakimi bile olamama durumunda kalmıştır. Modern dünyada değişim bireyin içsel olarak istediği bir şey olmaktan çok ona dayatılan yeni yaşam ve tavır alış biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireye dayatılan yeni yaşam ve tavır alış biçimine sahip olan birey bu değişimin kendisi tarafından istenen bir durum olduğunu da düşünmektedir.

Değişim karşısında bireysel tutumu dile getiren Oakeshott, değişimleri, kendimizi uygun hale getirmekle zorunlu olduğumuz şartlar olarak belirlemekte ve muhafazakâr tavrın değişimlere uymadaki zorlanmalardan kaynaklandığını belirtmektedir (2004:57). Böylece değişimleri kolayca kabul edebilen bireylerde muhafazakâr tavrın oluşması durumu söz konusu olmaz iken değişimler karşısında zorlanan insanların muhafazakâr tavrı kendileri ürettiği gibi bir durum karşımıza çıkmaktadır. Ortaya çıkan bu çıkarım bazı insanların muhafazakâr bir tavra bazı insanların ise muhafazakâr olmayan bir tavra sahip olmalarının nedenini açıklamaktadır.

Fakat muhafazakâr düşünce, muhafazakâr tavrın tüm insanlarda doğal olarak olduğunu ifade etmektedir ki bu durumda doğal olarak insanlarda bulunan muhafazakâr tavrın bazı insanlar tarafından bastırılması durumu söz konusudur.

Sonuç

Muhafazakâr düşünce modern anlamda genel olarak yoğun toplumsal değişmelerin yaşandığı ilk dönem olarak Fransız İhtilali esnasında bu İhtilale karşı bir reaksiyon olarak ortaya çıkmış ve İhtilal sonrası dönemde yaşanan toplumsal değişmeler ve kaoslar muhafazakâr düşüncenin biçimlenmesinde önemli roller oynamıştır.

Muhafazakâr düşünce öncelikle insanın sınırlı, eksik dolayısıyla mükemmel olmayan bir varlık olduğu düşüncesini savunmaktadır. Muhafazakâr düşüncenin bu savunusu bireyci ve rasyonalite temelli düşüncelere karşı bir duruş olarak değerlendirilebilir. Diğer taraftan mükemmel olmayan insan düşüncesi, insanın diğer insanlara ve daha önce yaşamış olan insanların deneyimlerine şimdiki hayatın gerçekleştirilebilmesi için ihtiyacı olduğu düşüncesini ortaya çıkartmaktadır.

Muhafazakâr düşünce önyargılara güveni içermektedir. Çünkü onlara göre önyargılar geçmiş deneyimlerin ürünüdür ve salt aklın üstünde daha yüksek bir öneme ve doğru bir yol göstericiliğe sahiptir. Buna paralel olarak tarih ve gelenek toplumsal düzenin sağlanması ve bireysel anlamda insan yaşamının düzenli bir biçimde devam ettirilebilmesi açısından son derece önemlidir. Tarihsel deneyimler ve gelenekler insanların günlük toplumsal ilişkilerinde rasyonel olarak çözemeyecekleri problemler karşısında bireye nasıl davranması gerektiğini gösteren araçlardır ve bu araçların yol göstericiliği olmaksızın bireysel anlamda hayatın anlamlı bir şekilde var olması mümkün değildir. İnsanlara davranışlarında yol göstermesi bakımından tarih ve geleneklerin yanı sıra din ve ahlak da son derece işlevsel unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Dinsel ve ahlaksal kurallar düzenli bir toplumsal yapının temel taşları olarak işlev görmektedirler ve muhafazakâr tavır bu değerlerin korunması ve sürdürülmesini içermektedir.

Toplumsal düzen ve süreklilik açısından muhafazakâr düşünce özgürlük ve eşitliğe fazlaca vurgu yapmamaktadır. Onlara göre toplum doğal bir durumdur ve doğadaki kanunların benzeri toplum içinde geçerlidir. Bu çerçevede doğadaki varlıklar arasında oluşmuş olan eşitsizliklerin doğal dengeyi oluşturması gibi toplumdaki eşitsizlikler de doğal bir toplumsal denge oluşturmaktadır. Yine muhafazakâr düşünce herkesin belli bir düzeyde özgür eylem alanının olduğunu ifade etmekle birlikte özgürlüğü toplumsal düzenin sürekliliği esasında sınırlamaktadır ki sınırlı bir özgürlük anlayışı muhafazakâr düşüncede söz konusudur.

Muhafazakâr düşüncede toplumsal süreklilik ve düzenin devam etmesi bakımından otorite ve iktidara vurgu öneli yer tutmaktadır. Toplumun bir arada kalabilmesi için merkezi bir otoriteye ihtiyaç söz konusudur. Nasıl ki her bedende bir tane baş var ise toplumda da iktidar sahibi olarak bir mevkiinin bulunması gerekir. Bunun nedeni ise düzensizlikten ve kaos durumundan kaçınılmak istenmesidir. Toplum içinde bireyler mevcut iktidara itaat etmekle yükümlüdürler. Çünkü iktidar toplumsal bütünü korumakla görevli toplumun genel iradesi ile oluşturulmuş bir yapıdır. Böylece iktidara karşı çıkmak genel iradeye karşı çıkmak anlamına gelir ki bunun sonu da düzensizlik, kaos durumudur. Yine iktidarın başlıca görevi toplumu bir arada, düzenli bir biçimde tutmak adına yaşanan değişim ve dönüşüm sürecini kontrol altına almaktır. Böylece kontrollü ve evrimsel değişim toplumsal devamlılığı sağlayacak düzenin devam etmesine olanak tanıyacaktır.

Genel olarak muhafazakâr düşünce, toplumun bir değişim içerisinde olduğunu kabul etmektedir. Değişim karşısında muhafazakâr duruş, toplumsal kurumların, geleneklerin, dinin ve alışkanlıkların toplumsal süreklilik açısından korunması biçiminde olmaktadır. Değişim, toplumsal gelişme açısından önemli görülmeyle birlikte, yapılan değişimler toplumsal dokuyu bozmayacak nitelikte olmak suretiyle hızlı değil yavaş bir biçimde olmalıdır.

Kaynakça

Bu makale yazarın 2010 yılında “Türkiye’de Gençliğin Muhafazakar Eğilimleri” başlığıyla tamamladığı doktora tezinden üretilmiştir.

Akkaş, Hasan Hüseyin (2004), *Muhafazakâr Düşünce ve Edmund Burke*, Kadim Yayınları, Ankara.

Berger, Peter L. Ve Luckmann, Thomas (2008), *Gerçekliğin Sosyal İnşası Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi*, Çev., Vefa Saygın Öğütle, Paradigma Yayınları, İstanbul.

Bobbio, Norberto (1999), *Sağ Ve Sol Bir Politik Ayrımın Anlamı*, Çev., Zühal Yılmaz, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.

Burke, Edmund (2005), “Gelenekçilik”, Der., John Kekes, Çev., Bilal Canatan, *Muhafazakâr Düşünce*, Yıl 1, Sayı 3, Kış, S.11-28.

Burns, Edward Mcnall (1984), *Çağdaş Siyasal Düşünceler 1850-1950*, Çev., Alaeddin Şenel, Birey Ve Toplum Yayınları, Ankara.

Crowthet, Ian (1992), “Conservatism”, *Twentieth-Century Social Thought*, Edit., William Outhwaite And Tom Bottomore, Blackwell Publishers Ltd., Massachusetts, P.107-109.

Çaha, Ömer (2001), *Dört Akım Dört Siyaset*, Zaman Kitap Yayınları, İstanbul.

Çaha, Ömer (2008), *Siyasi Düşüncelere Giriş*, Dem Yayınları, İstanbul.

Çelik, Fikret (2004), “Cicero’nun Muhafazakârlığı Üzerine Bir Deneme”, *Muhafazakâr Düşünce*, Yıl 1, Sayı 2, Güz, S.207-225.

Çetin, Halis (2004), “Muhafazakârlık: Kaosa Karşı Kozmoz”, *Muhafazakâr Düşünce*, Yıl 1, Sayı 1, Yaz, S.87-119.

Çiğdem, Ahmet (2006), *Aydınlanma Düşüncesi*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Dahl, Göran (1997), “Başka Tanrı: Yine İflas Edecek Mi? Muhafazakâr Devrimin Muhtemel Dönüşümüne Dair”, *Toplum Bilim*, Sayı 7, S.127-141.

Duverger, Maurice (1964), *Politikaya Giriş*, Çev., Semih Tiryakioglu, Varlık Yayınevi, İstanbul.

Gasset, Ortega Y (1996), *Küttelelerin İsyanı*, Çev., Nejat Muallimoğlu, Birleşik Yayıncılık, İstanbul.

Heywood, Andrew (2007), *Siyasi İdeolojiler*, Çev., Ahmet Kemal Bayram Vd., Adres Yayınları, Ankara.

Hirschman, Albert O. (1994), *Gericiliğin Retoriği*, Çev., Yavuz Alogan, İletişim Yayınları, İstanbul.

Horkheimer, Max (2005), *Akıl Tutulması*, Çev., Orhan Koçak, Metis Yayınları, İstanbul.

Kırk, Russell (2005a), “Muhafazakârlık Fikri”, Çev., Bengül Güngörmez, *Liberal Düşünce*, Yıl 10, Sayı 37, Kış, S. 137-143.

Kırk, Russell (2005b), “Süreklilik Ve Değişim”, Çev., Faruk Çakır, *Muhafazakâr Düşünce*, Yıl 1. Sayı 4, Bahar, S.11-26.

Kuhn, Thomas S. (2005), *Bilimsel Devrimlerin Yapısı*, Çev., Nilüfer Kuyaş, Kırmızı Yayınları, İstanbul.

Marshall, Gordon (1999), *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev., Osman Akinhay, Derya Kömürcü, Bilim Ve Sanat Yayınları, Ankara.

Miller, David Vd. (1994), *Blackwell'in Siyasal Düşünceler Ansiklopedisi I*, Çev., Bülent Paker, Nevzat Kıracı, Ümit Yayıncılık, Ankara.

Monk, Iain Hampsher (2004), *Modern Siyasal Düşünceler Tarihi: Hobbes'tan Marx'a Büyük Siyasal Düşünceler*, Edit., Necla Arat, Çev., Ümit Arat, Say Yayınları, İstanbul.

Nisbet, Robert A. (1997), “Muhafazakârlık”, *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*, (Tom Bottomore Robert A. Nisbet,) Haz., Mete Tuncay Ve Aydın Uğur, Çev., Erol Mutlu, Ayraç Yayın Evi, Ankara.

Oakeshott, Michel (2004), “Muhafazakâr Olmak Üzerine (On Being Conservative, 1962)”, Çev., İsmail Zeyrek, *Muhafazakâr Düşünce*, Yıl 1, Sayı 1, Yaz, S.55-78.

Özipek, Berat Bekir (2004), *Muhafazakârlık Akıl Toplum Siyaset*, Liberte Yayınları, Ankara.

Perrin, Robert G. (2007), “Robert A. Nisbet”, *Muhafazakârlık Düş Ve Gerçek*, Haz., Kudret Bülbül, Kadim Yayınları, Ankara S. 17-42.

Popper, Karl (2000), *Açık Toplum Ve Düşmanları*, Çev., Mete Tuncay, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Shils, Edward (2003), “Gelenek”, Çev., Hüsamettin Arslan, *Doğu Batı*, Kasım-Aralık-Ocak, S.101-131.

Vincent, Andrew (2006), *Modern Politik İdeolojiler*, Çev., Arzu Tüfekçi, Paradigma Yayınları, İstanbul.

Yılmaz, Aytakin (2003), *Çağdaş Siyasal Akımlar Modern Demokraside Yeni Arayışlar*, Vadi Yayınları, Ankara.